

ТРИ СРЕБЪРНИ МОНЕТИ ОТ ГОЛЯМ НОМИНАЛ НА ОСМАНСКИЯ СУЛТАН МАХМУД II, ОТ ФОНДА НА НИМ – СОФИЯ

Владимир ПЕНЧЕВ

В основния нумизматичен фонд на Националния исторически музей – София, под инвентарни №№ 1688 – 1690 се съхраняват три турски сребърни монети от голям номинал на османския султан Махмуд II (1808 – 1839) (Pere 1968, 249, № 810). Те са част от някаква колективна монетна находка, чието местонамиране е неизвестно. Описанието им е както следва:

1. Лице: Тугра на султан Махмуд II. Вдясно от нея – геометричен орнамент. Наоколо – зрънчест кръг и венец от растителни орнаменти.

Опако: Надпис с арабски цифри и букви: (7) Duribe fi Kostantiniye 1223. Наоколо – зрънчест кръг и венец от растителни орнаменти.

Сребро. Диаметър 43 мм. Тегло 25.67 г (**табло XLIX 5**).

2. Лице: Като при № 1, но от друга лицева матрица.

Опако: Като при № 1, но от друга опака матрица. Годианата на отсичане е 8.

Сребро. Диаметър 41 – 42 мм. Тегло 25.36 г (**табло L 6**).

3. Лице: Като при № 1, но от трета лицева матрица.

Опако: Като при № 1, но от трета опака матрица. Годианата на отсичане е 8.

Сребро. Пробита. Диаметър 41 мм. Тегло 24.36 г (**табло L 7**).

Една от монетите е отсечена в седмата година от управлението на Махмуд II, а другите две – в осмата година, което по Християнското летоброене отговаря на 1814/1815 и 1815/1816 г. Тъй като монетите са доста добре запазени, (въпреки че третата от тях е пробита за накит), то находката, част от която са те, трябва да е била укрита в земята най-вероятно някъде през двадесетте години на XIX в. Най-вероятно това е станало във връзка с руско-турската война от 1828-1829 г.

И трите монети са от най-големия сребърен номинал, сечен в Цариградската монетарница по времето на Махмуд II – 5 гроша или 200 пари. Сеченето на сребърни монети от такъв голям номинал се явява отражение на силното обезценяване на турския грош, развиващо се във все по-засилваща се прогресия в последните десетилетия на XVIII – първите десетилетия на XIX в. Това обезценяване несъмнено се дължи на разрушителните за икономиката и финансите на Османската империя дълги години на кърджалийски размирици и еничарска анархия през въпросния период. Освен производството на сребърни монети от голям номинал, този инфлационен процес се проявява и в прогресиращото влошаване на качеството на сребърната сплав, от която те се изработват. Публикуваните тук три екземпляра съдържат между 30 – 50 % сребро, а останалата част от металната сплав, от която те са отсечени, е мед.

По времето, когато са били отсечени разглежданите тук монети (средата на второто десетилетие на XIX в.), османският грош се е бил обезценил два пъти и половина само за едно десетилетие. Десетина години по-рано (около 1804/1805 г.) – през управлението на султан Селим III, сребърни монети с абсолютно същото тегло и диаметър, изработени също от нискокачествена сребърна сплав, са имали стойност от 2 гроша (80 пари) (Pere 1968, 231, № 706).

Инфлацията, която преживяла турската парична система по онова време, била констатирана и от чужденците, посещаващи Османската империя. Така например, французинът Огюст дьо Месанс, който през 1824 г. бил в Цариград, пише: „Златните и сребърните [турски] монети, се влошават все повече ежегодно“ (Френски пътеписи 1981, 98). Друг французин, Ж. Б. Ришар, който през 1828-1829 г. бил в Европейска Турция, казва за циркулиращите тогава турски монети следното: „Тези монети, чиято стойност се мени много често, са твърде неудобни за употреба“ (Френски пътеписи 1981, 202). Същият автор, описвайки равностойността на различните видове османски монети, изразена във френски франкове, говори и за монетите от пет гроша (или пиастъра), от който номинал са публикуваните тук три екземпляра. Въпросните монети са били равни по стойност на 4 франка и 13 сантима всяка (Френски пътеписи 1981, 199).

Турският грош е равен на 40 пари. Следователно, монета от 5 гроша е равностойна на 200 пари. Четири френски франка са равни на 400 сантима. С други думи, двеста турски пари са били равностойни на 413 сантима. От това следва, че 1 турска пара е била равностойна приблизително на 2 френски сантима. Тези сметки са ни необходими, за да видим какви са били цените на някои продукти за ежедневна употреба по онова време в българските земи. Споменатият по-горе Огюст дьо Месанс привежда някои данни за

такива цени през януари 1824 г. във Варна, като изрично говори за „умереността на цените на хранителните продукти“ в този град (Френски пътеписи 1981, 101). Цените, които въпросният автор привежда, са изразени във френската парична единица су. Едно су е равно на 5 сантима (Зварич 1980, 162). Въпросните данни гласят следното: „4 ливри (Харитонов 2004, 126) [т.е. около два килограма и четвърт] бял хляб струват 3 френски су [т.е. 15 сантима = 7.5 турски пари]. Ока (Харитонов 2004, 153-154) говеждо месо – 4 су [т.е. 20 сантима = 10 турски пари]. Ока вино – 1 су [т.е. 5 сантима = 2.5 турски пари]. Птиците, морската и речната риба са в тези рамки. Една кола дърва [за горене] – два франка и 10 су [т.е. 250 сантима = 125 турски пари]”.

Виждаме, че въпреки инфлационния си характер, публикуваните тук петгрошови турски монети са имали доста висока покупателна за времето си стойност. С една такава монета във Варна през зимата на 1824 г. е могло да се купи следното: Около 50 самуна бял хляб (ако приемем, че един самун е тежал малко над 1 килограм и е струвал около 4 пари) или 20 оки [т.е. малко над 25 килограма] говеждо месо или 80 оки [т.е. малко над 100 литра] вино или малко повече от една кола и половина дърва за горене.

Ето защо тези едри сребърни монети са били предпочитани като обект за трезориране от онези слоеве на населението, които не са били достатъчно богати, за да могат да събират своите спестявания в златни монети.

Публикуваната тук част от колективна монетна находка свидетелства и за още нещо, което е добре известно. А именно, че по онова време в пределите на Османската империя продупчените за нанизване монети от злато и сребро са участвали в състава на циркуляционната среда наравно с непродупчените и са били равностойни на тях. Това е било така, защото тогава стойността на дадената монета от благороден метал в пределите на тази държава се е определяла от чистотата на сплавта, от която е била изработена и от теглото ѝ, а не от това дали е била пробита или не.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Зварич 1980: В. Зварич. Нумизматический словарь. Львов, 1980.

Френски пътеписи 1981: Френски пътеписи за Балканите, XIX в. София, 1981,

Харитонов 2004: Х. Харитонов. Стари мерки, теглилки и монети. Велико Търново, 2004.

Pere 1968: N. Pere. Osmanlilarda Madeni Paralar. Istanbul, 1968.

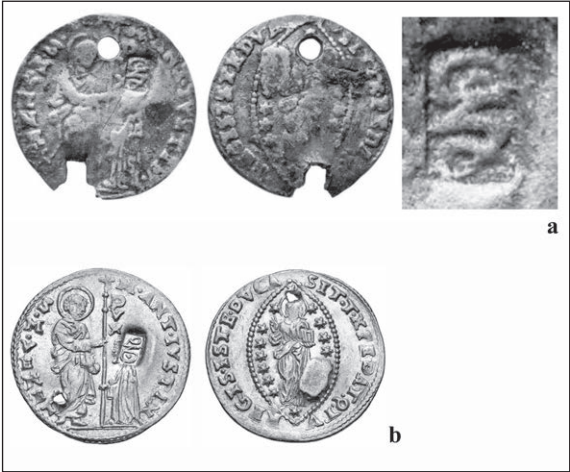
THREE SILVER COINS OF LARGE DENOMINATION
OF THE OTTOMAN SULTAN MAHMUD II FROM THE SOFIA
NMH DEPOT

Vladimir Penchev

(Summary)

Three Turkish silver coins of a large denomination are presented – 5 Groschen each issued by the Ottoman Sultan Mahmud II (1808 – 1839). They are part of a certain coin hoard of a provenance unknown. The coins are housed in the main Numismatic depot of the National Museum of History in Sofia.

Minting silver coins of such a large denomination reflected the strong devaluation of the Turkish Grosch growing in ever-increasing progression during the last decades of the 18th – the opening decades of the 19th c. This devaluation was undoubtedly due to the long years of kurdjali unrest and Janissaries' anarchy during this period, destructive to the economy and finances of the Ottoman Empire. In addition to the issue of silver coins of a large denomination, this inflationary process was also manifested in the progressive deterioration of the silver alloy from which they were struck. The three coins here discussed contain between 30 – 50% silver as the rest of the metal alloy they were struck of is copper.

4

6

7

1

2

3

4

5

6

7

